

УДК 32+130.2:91

© Л.В. Завгородько, 2015

<http://orcid.org/0000-0001-8873-2617>**Л. В. Завгородько****КУЛЬТУРНИЙ СМИСЛ СИМВОЛІЧНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ
ГЕОГРАФІЧНОГО ЗНАННЯ: ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Виявлено основні модифікації географічного простору в бік його більшої ускладненості, багаторівневості і полісемантичності, переходу в формат матриці, різому, решітки. Проаналізовано феноменологічні інтерпретації географічного простору і його основні символічні репрезентації (зокрема, політичні). З'ясовано, що географічні метафори здатні виступати орієнтирами розвитку людини, культури, політичного простору і суспільства.

Ключові слова: філософія географії, символічні репрезентації, текст, карта.

Л. В. Завгородько**КУЛЬТУРНИЙ СМЫСЛ СИМВОЛИЧЕСКИХ РЕПРЕЗЕНТАЦИЙ
ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ЗНАНИЯ: ПОЛИТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ**

Вывявлены основные модификации географического пространства в сторону его большей усложненности, многоуровневости и полисемантичности, перехода в формат матрицы, ризомы, решетки. Проанализированы феноменологические интерпретации географического пространства и его основные символические репрезентации (в том числе и политические). Выяснено, что географические метафоры способны выступать ориентирами развития человека, культуры, политического пространства и общества.

Ключевые слова: философия географии, символические репрезентации, текст, карта.

L. V. Zavgorodko**CULTURAL SENSE OF SYMBOLICAL REPRESENTATIONS OF
GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE: POLITICAL ASPECT**

The basic modification of the geographical area in the direction of its greater complexity, multi-level and polysemous, go to the matrix format, rhizomes, lattice. Phenomenological interpretation of geographical space and its major symbolic representations (including political) are analyzed. It was found that the geographical metaphor can act as guidelines for the development of human culture, political space and society.

Key words: philosophy of geography, the symbolic representation, text, a map.

Постановка проблеми. Сьогодні географічні знання у своїх культурних репрезентаціях функціонують як емоційно забарвлені символи і зображення, залучені у вигляді метафор до сучасних культурних і політичних міфів. Метафорика підкорення географічного простору особливо поширена у геополітиці, що має як позитивні, так і негативні наслідки.

Аналіз актуальних досліджень. Філософсько-антропологічні розвідки Ніцше у площині філософської географії надали поштовх екзистенціально-антропологічній та культурно-антропологічній концептуалізації простору як культурного і соціального ландшафту (М. Гайдеггер, О. Ф. Більнов, П. Слотердайк та ін.), сучасний дискурс «Чужого» (Б. Вальденфельс, Р. Штіхве, Г. Вільке. О. Довгополова та ін.).

Поняття географічного простору розглядалось в працях представників філософського Постмодерну (М. Фуко, Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, П. Козловські та ін).

В українській філософській традиції теоретичні розвідки у проблемному полі філософії географії здійснювали Г. Сковорода, М. Драгоманов, М. Гоголь, М. Михальченко, М. Попович, М. Култаєва, Н. Радіонова та ін.

Метою статті є аналіз культурного смислу символічних репрезентацій географічного знання в контексті орієнтації на політичний аспект.

Виклад основного матеріалу. Серед символічних репрезентацій простору в сучасній культурі виступають, по-перше, нові модуси розуміння власне просторових категорій як, наприклад, культурний та інтелектуальний ландшафт, а по-друге, нелінійні репрезентації просторових вимірів, як ризома, матриця. Крім того, нового розуміння набувають типи «закритого» ландшафту, як, зокрема, лабіринт, який мобілізує людину і вбудований в певні світоглядні та артефактні конструкти. Останні, в свою чергу, мають очевидний виховний та просвітницький потенціал. Однією із репрезентацій світу в культурному просторі є мистецтво в цілому, образотворче мистецтво зокрема і особливо іконографічне мистецтво. Адже відомо, що світ ікони багатовимірний, насичений смислами різного рівня і глибоко символічний. На іконі немає практично нічого випадкового, все має свою видиму і невидиму природу, регламентується певними канонами і усталеними уявленнями щодо кольору, просторових відносин, співвідношення між собою всіх персонажів та компонентів художнього простору ікони. Ікона має свою

архітектоніку та свою топографію. Іконічну репрезентацію світу сьогодні називають геоіконою [2]. Мистецтвознавець Б. А. Успенський вважав, що іконописець не стільки конструює зображення, скільки проявляє вже задане, що має місце в просторі до самого акту малювання [11]. Ю. Тютюнник вважає такого роду зображення, існуюче до самого акту його створення, нічим іншим як ризомою [10, с. 178].

Ікона – надзвичайно насичений смислами символічний образ духовної реальності, репрезентований середньовічним естетичним ідеалом, чи то Боголюдина Ісус Христос, чи Богоматір, чи християнські святі. А які символічні репрезентації власне географічного знання?

Основними способами вираження географічних знань, на нашу думку, є наступні:

- текст як загальний спосіб репрезентації людських знань;
- зображення – у вигляді малюнків чи фотографій;
- особливий різновид репрезентації географічного знання – карти.

Доповідь, дискусія, монографія, підручник, стаття – всі ці типи текстів різною мірою демонструють наукове знання, його семантику, в тому числі в галузі географії.

Різні форми репрезентації семантики географічного знання відбивають різну, заздалегідь задану міру глибини його представлення. Досягнувши певного, досить високого рівня розвитку, все більше набуваючи властивостей інформації, наукове знання знаходить нові канали комунікативних зв'язків у вигляді різних скомпресованих текстів. Особливу групу таких текстів, що представляють наукове знання, складають вторинні документи (тексти). Це словники, енциклопедії, класифікатори, рубрикатори, нормативні довідники, реферати, анотації, популярні лекції, бесіди. Всі ці типи текстів передають наукове знання вже в скомпресованому вигляді і, виходячи зі своєї прагматики, намагаються зосередити увагу на найголовнішому. Загальнонаукова тенденція до компресії знання, до перетворення його в зручний тип наукової інформації – це те, що характеризує всі вторинні

тексти. При цьому такі жанри, як енциклопедія, галузевий енциклопедичний і тлумачний термінологічні словники, відрізняються, як правило, великою глибиною відображення самого знання.

Галузеве знання іде шляхом подальшої деталізації та ускладнення структури подання матеріалу, залучаючи всілякі графіки, діаграми, схеми, нарешті, карти. Саме карта є ключовим компонентом ілюстрації географічного знання, при тому, що вона також вибудовує відносини людини з оточуючим простором, окреслює межі відомого – невідомого, виконує гносеологічну, пізнавальну функцію.

Ми використовуємо термін «карта» для характеристики типу графічних уявлень, які об'єднує те, що вони 1) мають двовимірні просторові масштаби; 2) використовують символічні зображення, які стоять за географічними об'єктами в світі, і 3) передають інформацію про просторові відносини в світі завдяки локалізації цих символів. У переносному значенні ми будемо також використовувати термін «карта» для позначення когнітивних або внутрішніх уявлень зовнішніх карт.

Картографічні знаки представляють географічні об'єкти наочно або символічно. Сенс цих знаків, тобто відповідність між знаками на картах і географічними об'єктами, визначеними ними, або пояснюється явно в легенді карти, або задається посиланням на загальне розуміння картографічних карт читачем. Кожна карта втілює в собі обидва види представлення. Залежно від типу карти і масштабу образотворча або символічна інформація є переважаючою. Наприклад, коли оглядова карта в меншому масштабі формується на основі детального посилання на карту, географічні особливості часто повинні бути об'єднані і замінені символом. У результаті цього перетворення інформація про деталі втрачається, і географічна інформація, яка раніше була представлена наочно, в даний час представляється символічно, де символи відповідають класам графічних уявлень.

В якості репрезентативного простору карта будь-якого масштабу суворо обмежена, будь-яка карта, навіть найбільш докладна, тільки представляє певні властивості або аспекти географічних сутностей, опускаючи інші властивості в результаті використання плоскої графічної структури середовища. Наприклад, карта обстеження доріг представляє всі дороги, що належать до певного класу разом із з'єднаннями між ними, проте вона не показує невеличкі дороги та екологічні особливості, які, як правило, не мають значення через призначення карти.

Таким чином, з репрезентативної точки зору, для використання будь-якої карти правильно необхідно розрізняти, 1) які аспекти представлені графічно, 2) які аспекти представлені символічно, і 3) які аспекти не представлені на карті. Іншими словами, щоб подивитися на це з точки зору обробки даних, а будь-який процес пізнання – це процес обробки даних, адекватні операції повинні бути використані для правильної інтерпретації змісту карти. Це означає, що інформація, що міститься на мапі, повинна бути адаптована відповідним чином, виходячи з просторової інформації в цілому.

За словами О. Пономарьова, у процесі спілкування ми користуємось значною мірою «своєрідною “картою”, яка відображає наше ставлення до цілей і змісту спілкування та до партнера, оскільки вона сама виступає одним із інструментів філософської і психологічної герменевтики» [8, с. 44]. Не випадково програма дій щодо вирішення тієї чи іншої кризової ситуації вже традиційно отримує назву «дорожньої карти», хоча в даному випадку йдеться не про якісь просторові виміри, а насамперед певні кроки політичних партнерів, їх сутнісне наповнення та розміщення у певній часовій послідовності.

Операції, які не можуть бути виконані в оригінальному географічному просторі, можуть бути виконані в фігурному просторі. Наприклад, відносна довжина скорочення дороги в порівнянні з об'їздом може бути побачена прямо на карті, але не може розглядатися в реальних умовах. У більш загальному плані, способи взаємодії в одному просторі використовуються,

щоб розширити способи взаємодії в іншому просторі. У цьому сенсі карту можна розглядати як когнітивний інструмент для передачі географічних відносин, або відображення уявлень зовнішніх компонентів когнітивної системи, з якими внутрішні компоненти взаємодіють під час динамічного та цілеспрямованого процесу розвитку – когнітивному екстерналізмі, за визначенням Д. Петерсона [13, р. 8].

Коли ми дивимося на картах на графічні засоби представлення інформації, їх переваги пов'язані з геометричними властивостями простору на плоскій карті. В рамках штучного інтелекту репрезентаційні і експлуатаційні властивості схематичного або графічного подання розглядаються в області схематичних міркувань [12]. Переваги діаграм у різних контекстах вирішення проблем ґрунтуються головним чином на:

локалізації об'єктів в діаграмі ;

конкретних обмеженнях, які притаманні графічній структурі ;

психологічних та обчислювальних властивостях, які підтримують певні процеси .

Дослідження формальної семантики карти орієнтовані на спроби пояснити створення карт і їх читання в контексті семіотики. Як відомо, семіотика – це загальна теорія представлення. Вона може бути визначена як теорія знаків і значень, яка вивчає людське спілкування за допомогою організованих систем значення, відповідно до семіології У. Еко. Що стосується карт, ми можемо визначити два компоненти семіотичного знаку, вираз і зміст знаку, як елемент карти і географічного концепту укладача карти і зчитувача відповідно. Для використання карт як засобів представлення інформації, обидва компоненти пов'язані семіотичним кодом, об'єднуючим осіб, які створюють і використовують карту.

Як зазначав Н.Н. Баранський, «від карти всяке географічне дослідження виходить і до карти приходить, з карти починається і картою закінчується» [1]. Незважаючи на впровадження в географію нових методів, картографічний метод є одним з основних при проведенні досліджень.

Пов'язано це з тим, що карта – найбільш досконалий спосіб передачі просторової інформації. Метод моделювання в географії, геоінформаційні та дистанційні методи спираються на картографічний метод.

Географічна карта має особливий медіальний статус – візуалізація невидимого і достовірна репрезентація простору разом з усіма вкладеними в нього об'єктами. Здатність карти до виробництва реальності Деніс Вуд описує як одну з її найважливіших характеристик: «Те, що карта, головним чином, може дати нам, – це реальність; реальність, що перевершує можливості нашого зору ... реальність, яку нам не досягти інакше, ніж за допомогою карти. Ми завжди картографуємо невидиме або недосяжне або зникаюче, майбутнє або минуле, те, що зараз недоступно нашим органам почуттів і, використовуючи дар карти, ми перетворюємо все це в щось, чим воно не є, в реальність» [14, pp. 4-5].

Один з перших радянських географів Л. Зиман зазначав: «Вивчити географію без карти не можна» [6]. Важливого значення у вітчизняній освіті карта набула в середині 30-х років ХХ століття. Саме тоді було започатковано широке використання карти при викладанні географії. Перевага карти перед текстом в географічну освіту школяра виводилася з структурної схожості картографічної репрезентації і території: «Ніякий, навіть найдокладніший, опис не може дати того просторового уявлення про розміщення предметів і явищ на землі, яке дає географічна карта» [5]. Сама карта при цьому розглядалася як «місце», на яке наносять політику і економіку [1].

Примітно, що високий дискурсивний статус карти, приписаний їй в першій половині 1930-х років, зберігався протягом усієї сталінської епохи. Всі ці роки за картою визнавалося виключне право на повноту і істинність репрезентацій географічних знань, вона розглядалася як квінтесенція географічної специфіки і залишалася фундаментом географічної освіти. Криза картографічного оптимізму намітилась в першій половині 1950-х. Л.А. Богомолів виступив з критичним розбором «тотальної» картографії та

вказав на обмеження картографічного методу в науковому дослідженні: «Часто вважають, що графічно можна представити будь-яке географічне явище. Такий погляд на карту не можна визнати правильним. Картографічне зображення природних явищ має свої межі і деякі явища абсолютно не можна зобразити на карті» [3, с. 96]. Це фактично означало відмову від гегемонії карти: «Карта за своєю природою не в змозі дати повну географічну характеристику місцевості і показати явища в процесі їх розвитку» [там же, с. 101]. Карта виконує для людини різноманітні пізнавальні та виховні функції.

1. Карта служить головним засобом наочності в географії. На ній можна оглянути одразу величезні простори земної поверхні і всю земну кулю. Особливе значення цього факту стає зрозумілим, якщо врахувати, що навіть на рівній і відкритій місцевості радіус огляду горизонту складає 5 км, що становить приблизно одну семимільйонну частину земної поверхні. Зоровий образ недоступного для безпосереднього огляду простору, який створюється за допомогою карти, служить основою для формування уявлень про нього.

2. Головна функція карти – відображення відомостей про розміщення предметів на земній поверхні. В цьому відношенні вона служить особливим незамінним засобом пізнання, так як ніякі інші засоби – ні слово, ні картина, ні навіть особисте знайомство з місцевістю – не дають ясних і точних уявлень про розміщення предметів у просторі. Такі знання необхідні людям майже у всіх сферах людської діяльності – ось чому карта набула важливого значення в житті людей.

3. Карта розкриває певною мірою за допомогою умовних символів не тільки розміщення, але й характеристику самих зображених на ній явищ, не тільки їх стан, але й рух, розвиток і зміни. Приклад – історичні, деякі економічні, політичні та інші спеціальні карти. Можливості карти в зазначеному відношенні значно збільшуються при зіставленні предметів один з одним і встановленні просторових відносин та взаємодії між ними. У цьому випадку можна робити висновки навіть про такі властивості

предметів, які на карті не відображені, але обумовлені тим, що на карті показано. Сама ж карта, при вмілому її читанні, не тільки виступає в ролі багатого і різноманітного джерела знань, але й стимулює логічне, діалектичне мислення, мислення великими категоріями, з широким охопленням явищ і предметів, сприяє формуванню багатосторонніх, «живих» уявлень про зображені на карті території і, нарешті, є хорошою основою усвідомленого і твердого знання з географії.

4. Карта виконує дуже важливу психолого-педагогічну роль – сприяє упорядкуванню знань, полегшує їх засвоєння і запам'ятовування в будь-якому віці, не тільки при вивченні географії, але й тоді, коли доросла людина поповнює свої географічні знання з книг, газет, журналів і т. п. При хорошому знанні карти запас географічних знань буде увесь час збільшуватися, нарощуючись на сформовану раніше просторову основу.

Досліджуючи питання символічних репрезентацій географічного знання, навряд чи можна обійти увагою поняття географічного образу. Географічний образ – система взаємопов'язаних і взаємодіючих знаків, символів, архетипів і стереотипів яскраво, і в той же час досить просто характеризують будь-яку територію (місце, ландшафт, регіон, країну). Географічний образ – центральне поняття імажінальної географії. Як правило, окремі географічні образи можуть формувати, в свою чергу, образно-географічні системи (метасистеми). Створення конкретної образно-географічної карти можна розглядати як процес інтерпретації досліджуваних географічних образів. У когнітивному відношенні образно-географічна карта – результат концентрації знань про певний географічний простір в специфічній знаково-символічній формі.

Образно-географічна карта є автономною частиною процесу моделювання географічних образів, а також графічним інваріантом словесної (усної або письмової) моделі географічного образу, одним з інструментів вивчення іміджевих ресурсів території. Образно-географічна карта (або карта географічних образів) – графічна модель географічних образів якоїсь

території або акваторії (місця, ландшафту, місцевості, річки, населеного пункту, міста, регіону, країни, континенту і т. д.). Вона може також репрезентувати образно-географічний простір вербальних текстів (письмових, візуальних, картографічних), наприклад, художніх творів чи стенограм політичних переговорів. Як когнітивний засіб, образно-географічна карта спрямована на виявлення та побудову у вигляді системи взаємопов'язаних елементів змістовних для конкретного географічного простору знаків, символів, стереотипів і архетипів [4].

Спрямованість на змістовні знаково-символічні репрезентації географічного простору визначає дискретність картографічного поля образно-географічної карти і часткове і необов'язкове дотримання традиційної для європейської картографії Нового часу орієнтації по сторонах світу. Формально образно-географічні карти являють собою математичні графи або діаграми Венна. Ці способи графічного зображення дозволяють показати схрещення і входження географічних образів один в інший, їх взаємну орієнтацію і взаємодію. Як і будь-яка географічна карта, образно-географічна карта може мати відповідну легенду, що включає типологію або класифікацію зображених знаків і символів, а також типологію або класифікацію знаково-символічних зв'язків.

Для вивчення динаміки конкретних географічних образів створюються серії послідовних образно-географічних карт. Один і той же географічний або образно-географічний простір може репрезентуватися або інтерпретуватися безліччю образно-географічних карт – в залежності від цілей і завдань образно-географічного картографування, а також специфіки уяви конкретного творця карти. Виявлення змістовних взаємозв'язків між різними образно-географічними картами, що відносяться до одного і того ж географічного / образно-географічного простору, а також процедури їх узгодження в прикладних цілях припускають побудову графічних моделей метагеографічних просторів.

До сміливої метафори метагеографічного простору вдався відомий сучасний філософ П. Слотердаjk. Мислення самого П. Слотердаjка є просторовим, «ландшафтним». Для нього різні простори постають елементом опрацювання Іншого у різних формах та презентаціях, включаючи інші культури, інших людей, інші можливості самореалізації, освіти і виховання [7]. В якості простору, наповненого образами, звуками і запахами, які виконують роль комунікативних медіумів, П. Слотердаjk визначає сферу. Сфера є «состоящий из двух полушарий, с самого начала поляризованный и дифференцированный, несмотря на то, что его полушария очень близко прилегают друг к другу, выступающий в качестве субъекта и обладающий способностью восприятия шар – общее двуединое пространство переживания и опыта» [9, с. 43]. Більш того, «бытие-в-сфере составляет фундаментальное человеческое отношение». Іншими категоріальними новаціями П. Слотердаjка, що здатні розширити обрії філософської рефлексії сучасного світу, є кулі, атмосфери, капсули, тканини.

Проте ці категорії набувають смисл та значущість у людиновимірному континуумі. Слотердаjk зазначає, що за своєю суттю самі люди «суть исключительно создания своего интерьера и продукты своей работы над имманентной, неотъемлемо принадлежащей им формой» [там же]. Власне сферологія постає теорією єдності людини і світу у добу глобалізації, і таке бачення стає важливим чинником оновлення філософської антропології. Люди надають форму і зміст тим просторам, в яких вони перебувають, які їм підходять. Будинок – особлива сфера, в якій людина відчуває себе комфортно. Житло – просторова імунна система, простір очікування, місце формування габітусу. Люди живуть в структурах, які до всього іншого мають прив'язку до якого-небудь місця на земній поверхні. Люди зайняті роботами з розквартирування самих себе. «Суб'єкт – не только дизайнер своего собственного, наполненного релевантными объектами внутреннего пространства; он всегда и неизбежно будет восприниматься пребывающими в этом внутреннем пространстве ближними и как привычный предмет

интерьера их собственного внутреннего пространства, и как резонансное тело, и как стенка некоего резервуара, отделяющая их от чужого, даже враждебного пространства» [там же, с. 84].

Мобільність сучасного індивіда вимагає постійної зміни житла і призводить до його стандартизації. Простір перестає сприйматися як простір, сплющується. Сьогодні будинок там, де ти відчуваєш себе як вдома, тобто серед звичних речей. Якщо раніше будинок формував людину, то сучасне житло є вираженням самого себе. В аграрній культурі житло – сховище, в сучасній приймач повідомлень. Сучасний будинок перестає бути машиною очікування і прийому гостей, він більше не опосередковує прагнення до підкорення зовнішнього простору, стає в першу чергу місцем відпочинку, спокою і сну.

Легко зрозуміти бажання бути подалі від поганого місця. Але дорога від нього не завжди самоочевидна, вона спочатку має бути визначена. Вона полягає в розширенні волі, якій не вистачає навичок або відсутнє насіння, яке ніколи не впадає в квітку. Небезпека, яка загрожує мандрівнику, є небезпека загибелі. Хоча винахідник, як правило, першовідкривач, він не залишається спостерігачем своїх відкриттів. Він немов би методично видаляє з-під ковдри і стелі ті дані, що стануть результатами для нової, виправленої карти. Першовідкривач же з'являється на лінії в режимі очікування, він діє як споглядач, як консервант інформації. Тим не менш досить часто винахідник, який зазвичай передбачає відкриття, залишається безплідним, або в кращому випадку приходиться до цілі просто випадково, а потім не в змозі повідомити про власну вдачу.

Всі цінності попереднього життя змінюються у зв'язку з відкриттям, якщо не для мандрівника, то для групи або країни, яку він репрезентує, коли він відкриває для виробників і споживачів матеріальних благ можливість обміну на неймовірно великі відстані, створюючи світовий ринок товарів та послуг. Найбільш ранні дослідники, ймовірно, торговці, перші «дилери», фінікійські купці не намагалися йти далі, відкривати прямі шляхи та

абсолютно нові для себе товари. Коли Колумб відкрив канал експорту до Індії, як він вважав, перед його очима майорів реальний Едем. Коли сформулюється мета, з'являється зміст: географічний простір стає місцем пересування золота, срібла, слонової кістки, магічних товарів, таких як Золоте Руно, та й взагалі відкриття землі сприймається наче поринання у казку, і це чудо перевищує чудо відстані до дистанційної землі щастя. Ця земля стає закінченою реальністю, коли виявляється населеною людьми. Географічні та соціальні виміри її утопічності можуть підсилюватися медичною, так би мовити, складовою. Стан перманентного блаженного екстазу поринає людину в стан не менш перманентного сну, який включає відміну смерті. Також підструктури і надбудова переплітаються тут, роблячи неможливим розрізнення, де Ельдорадо закінчується і Едем починається або навпаки. Колумб в будь-якому випадку твердо вірив, що він віднайшов землю, за якою прихований Едем. І це було перевершення основної мети, коли вважалося, він з товаришами досяг цього нового світу, світу абсолютно нових цінностей, які провокували самих мандрівників на розрив зі своїм старим статусом. Колумб навіть говорить про нові небо і землю, які були досягнуті ним; експедиція була відривом від старого та проривом в нове, а не тільки розширенням метрополії чи доданням певного, раніше невідомого знання до відомого. Споглядачем першовідкривач територій є лише остільки, оскільки він в кінцевому стані думає, що він знайшов те, що шукав, і відмовляється від подальшої дії.

Очевидно, що в утопіях страх і щастя перебувають поруч. Греки розміщували безтурботні місця майже поруч з однаково жахливими. Часто ароматні гаї ховають монстрів на загадкових островах і блаженно небезпечних водах. Острів Еріфія, за уявленнями греків, перебуває на західному краю світу, за Океаном. Геракл викрав корів Геріона, убивши вартових геріонових стад, пастуха Еврітіона і пса Орфа, а потім і самого Геріона (десятий подвиг Геракла). Легенда про непрохідний західний океан трималася протягом століть, навіть тисячоліть, кидаючи місток до інших

надзвичайно темних морських легенд Греції про сирен та інших морських монстрів невизначеності і невидимості. Захід, де сідає сонце, майорить як вітальня смерті, вавилонський міф говорить про Захід як «ніч морської в'язниці сонця». Крім того, існує підземний світ, язичницька Голгофа для Бога Сонця. Навіть в сирійській версії легенди Геракл помер саме в тому місці, де він побудував дві свої колони. Такі речі просто продовжували жити навіть у згаслих міфах, забезпечені, у разі необхідності, певною мірою науковості, підкріплені реальними спостереженнями. Для Платона, Аристотеля і Теофраста вся Атлантика була брудним морем, царством вічної ночі. Над усім панував Страх – гігантський вир, який перебував десь в океані за межами гір і, здавалося, викликав у греків і римлян моторошні припливи і відливи. Греки і римляни були великими моряками, але, ймовірно, араби були більш мужніми за них в цьому сенсі; зіткнення з морськими жахами стає для них належною ситуацією для проявів мужності та успіху.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, образи, які в буквальному розумінні передають просторові відносини, розташування предметів, речей, явищ в просторі, співвідношення між ними, по-перше, проходять певну еволюцію протягом історії людства, а по-друге, не мають ніякого сенсу без співвідношення з людиною як індивідом та соціальною істотою, співвідношенням з соціальним життям, діяльністю та прагненнями людських спільнот, в тому числі утопічними. В результаті основні географічні образи, насамперед карти, набувають певних трансформацій, від сфери, що покоїться на китах, до сфери П. Слотердайка як комунікативного середовища.

Культурні смисли філософії географії відповідають концептуалізації простору у статиці і динаміці. Константні статичні смисли визначають буттєву укоріненість людини навіть за умов номадичного способу життя через територіальну визначеність Батьківщини, цю ж функцію на макрорівні виконує глобус як гранична територіальна цілісність і формальна умова цілісності людства. У добу глобалізації він набуває символічного значення,

одним з варіантів перекладу символіки глобусу на мову культури зображення може бути – Земля як космічний корабель. Змінні смисли розкривають динаміку ущільнення або розгортання просторів і мають процесуальний характер у метафоріці атмосфери, повітря, історичних просторів тощо.

Різні геополітичні та адміністративні утворення існують як певні цілісності, залежні від своїх територій, тих, хто на них мешкає, розміщених об'єктів і, напевно, моделей взаємодії між людьми і цими об'єктами. Географія використовує геополітичний стиль репрезентації, коли певні цілісності в цілому або своїми частинами перекривають або не перекривають одна одну. Вони мають межі, які іноді неясні або спірні. У цих випадках вони бувають джерелом неабияких проблем.

Географічні межі не статичні. Вони часто йдуть слідом за політичними змінами. Держави розпадаються, інші йдуть до більшої інтеграції (Євросоюз; Гонконг став частиною Китаю). Сама географія нерідко стає засобом політичної ідентичності, так само як колоніальні імперії, проводячи кілька нових ліній на карті, позначали результати своїх завоювань незважаючи на існуючі соціальні та політичні структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранский Н.Н. Сдвиги в школьном преподавании географии / Н.Н. Баранский // Известия АН СССР. Сер. «География и геофизика». — 1938. — № 4. — С. 425—431.
2. Берлянт А. М. Геоиконика / А.М. Берлянт. — М. : Изд-во «Астрей», 1996. — 208 с.
3. Богомолов Л.А. Соотношение карты и текста в географической характеристике территории / Л.А. Богомолов // Вопросы географии и картографии. — 1952. — Вып. 34. — С. 124—131.
4. Замятин Д.Н. Картографирование географических образов / Д.Н. Замятин // Diskussionsbeiträge zur Kartosemiotik und zur Theorie der Kartographie. — Dresden : Selbstverlag der Technischen Universität Dresden, 2005. — S. 34—46.
5. Заславский И.И. Карта на уроках географии: из опыта работы учителя школы № 315 г. Москвы / И.И. Заславский. — М. : Учпедгиз, 1954. — 128 с.
6. Зиман Л. Подойдите к карте / Л. Зиман // Комсомольская правда. — 1934. — № 202.
7. Култаєва М.Д. Невеличка екскурсія по філософським ландшафтам Петера Слотердайка / М.Д. Култаєва. — Філософська думка: науково-теоретичний журнал. — 2014. — № 3. — С. 20—40.
8. Пономарьов О.С. Герменевтичні аспекти філософії спілкування / О.С. Пономарьов // Філософія спілкування. — 2013. — № 6. — С. 40—45.

9. Слотердайк П. Сферы. Микросферология. Т. 1. Пузыри / Петер Слотердайк ; [пер. с нем.].— СПб. : Наука, 2005.— 653 с.
10. Тютюнник Ю. О ландшафтной природе языка и возможности прямой трансформации геовербальных моделей в геоиконические (к постановке вопроса) / Ю. Тютюнник // Ландшафти і сучасність. — Київ-Вінниця, 2000. — С. 70—74.
11. Успенский Б.А. О семиотике иконы / Б.А. Успенский // Труды по знаковым системам : Уч. зап. Тарт. гос. ун-та. — Тарту, 1971. — Т. 5. — Вып. 284. — С. 180—218.
12. Glasgow J. Computational imagery / J. Glasgow, D. Papadis // Cognitive Science. — 1992. — № 16. — P. 355—394.
13. Peterson D. Introduction / D. Peterson // Forms of representation / [D. Peterson (ed.)]. — Wiltshire : Intellect Books, 1996. — P. 1—27.
14. Wood D. The Power of Maps / D. Wood. — New York : Guilford Press, 1992. — 248 p.